

SBORNÍK NÁRODNÍHO MUSEA v PRAZE

ACTA MUSEI NATIONALIS PRAGAE

Vol. II B (1940) No. 5.

Zoologia No. 2.

O T A K A R Š T Ě P Ā N E K :

Herpetologie ostrovů Gaudos a Dia.

Materiae herpetologicae in insulis Gaudos et Dia collectae.

V rámci soustavného zoologického výzkumu Kréty a přilehlých ostrovů, který provádíme na našich exkursích od r. 1934, navštívili jsme v květnu 1938 dva malé ostrovy z blízkosti Kréty, *Gaudos* a *Dia*. Oba ostrovy zůstaly herpetologicky dosud skoro neznámé a zvláště méně přístupný *Gaudos* byl navštíven přírodopisci jen zcela náhodně. Nasbírali jsme na obou ostrovech velmi zajímavý herpetologický materiál — mezi tím i jednu novou dosud nepopsanou formu gekona — a podávám v tomto článku krátký přehled našeho výzkumu.

I. *Gaudos*.

Ostrov *Gaudos*, nazývaný na řeckých mapách též *Klaudos* nebo *Kalypso*, je nevelký skalnatý ostrov (nejdelší strana jeho trojuhelníkového obrysu měří asi 10 km), vzdálený necelých 40 km od jihokrétského přístavního městečka *Sfakia*. Leží tedy v Libyjském moři mezi Kréton a pobřežím severoafrickým. Jsa zastíněn proti severním větrům vysokým krétským masivem *Leuka Ori*, má ostrov *Gaudos* klima velmi teplé, takže po většině roku jsou veškeré jeho volné vody vyschlé. Přes to je vegetace v údolích ostrova dosti bujná, jmenovitě jsou tu na severní straně pěkné porosty t. zv. *gaudoského cedru* (*kedra*) *), který zde tvoří souvislý až k moři sahající les. Liší se tím ostrov *Gaudos* velmi příznivě od protilehlých bezlesých strání jižní Kréty. Ostrov je obydlen a větší část příhodné půdy je proměněna v malá políčka, nebo alespoň pastviny. *Gaudos* byl navštíven po stránce přírodopisné jen několikrát; tak byl tu před světo-

*) Snad *Arceuthos drupacea* Ant. et Kotschy (*Juniperus drupacea* Labill.), rozšířený v Malé Asii, Syrii a Již. Řecku. (Pozn. red.)

vou válkou vídeňský botanik Dörfler, který přivezl do Naturhistorisches Museum ve Vídni také několik ukázek ostrovní zvířeny.

Přes výhodnou jižní polohu má ostrov Gaudos herpetologickou faunu velmi chudou a nápadně severního typu, takže tu není ani stopy po druzích původu severoafrického. Je zajímavé, že tu chybí úplně i některé druhy běžné na sousední Krétě, příkl. *Lacerta major* Boul., *Tarentola mauritanica* L. a *Chalcides ocellatus* Forsk. Také nová geografická rasa druhu *Gymnodactylus kotschy* Stdchr., kterou zde právě popisuji, patří do příbuzenstva typické formy, nikoliv k rasám východním, jako je příkl. rasa *bartoni* Štěpánek 1934. Obojživelníci chybí na ostrově patrně vůbec, neboť vody nutné pro jejich vývoj zde rychle vysychají.

Byly zjištěny tyto druhy:

1. *Gymnodactylus kotschy* *kalypsae* n. subsp.
2. *Hemidactylus turcicus* L.
3. *Tarbophis fallax* *fallax* Fleischmann.

1. *Gymnodactylus kotschy* *kalypsae* n. subsp.

Hned při vystoupení z poštovní bárky se mi podařilo nalézti pod kamenný první exempláře tohoto gekona. Na první pohled liší se tato forma od krétské rasy *bartoni* Štěp. i od ostatních ras. Uvádím zde popis této nové geografické rasy.

Celkově možno označiti gaudoskou formu jako štíhlou a drobnou, zvláště srovnáme-li ji s typickou rasou *kotschy* Stdchr. Hlava je nízká, silně zašpičatělá. Na hřbetě je deset dosti pravidelných řad srdčitých ostre kýlnatých hrbolek. Mezi jednotlivými řadami leží obyčejně jen dvě (zřídka tři) ploché šupiny, z nichž některé mají naznačen slabý kýl. Ocas je nápadně tenký a poměrně málo lámavý, takže při srovnání s jinými rasami tohoto okruhu je procento regenerovaných velmi malé. Spodní strana ocasu je kryta jedinou střední řadou velkých příčných štítků. Rovněž ve stavu regenerovaném je zde vyvinuta jen jedna dosti pravidelná řada velkých štítků. Samci, kterých je v poměru k samicím velice málo, mají jen dva praeanální pory; pouze v jediném případě z mého velkého srovnávacího materiálu jsem zjistil naznačený por třetí.

Rozměry měřených exemplářů: Tělo s hlavou: 42, 35, 36, 33, 35 typus.
Ocas: 53, 38, 45, 40, 42.

Maximální délka ♀ : 95 mm.

Novou rasu *kalypsae* zařazují do západní skupiny ras *Gymnodactylus kotschy* Stdchr. (viz O. Štěpánek: *Gymnodactylus kotschy* Stdchr. und sein Rassenkreis, Archiv für Naturgesch. 1937) a sice do blízkosti ras *stepaneki* O. Wettstein a *oertzeni* Boettger. Liší se od nich hlavně větším počtem podélných řad hrbolek na hřbetě (*oertzeni* 6—9, *stepaneki* 8, *kalypsae* 10). Hrbo-

ky jsou zde mnohem větší v poměru k ostatním šupinám než u zmíněných ras. Od typického *kotschyi* Stdchr., jemuž se dosti podobá zřetelností a ostrostí hřebtních hrubolků, se liší jednak malým počtem praeanálních porů (*kotschyi* 4—5, *kalypsa* 2), jednak drobnými rozměry a silně podélnou kresbou na hřebtí straně.

Populace *Gymnodactylus kotschyi* na Gaudu nemá tedy vztah k populaci krétské (bartoni Štěp.), která patří vysloveně ke skupině východní, u níž šupiny na spodině ocasu regenerují v drobné nepravidelné, téměř cykloidní šupinky.

Patria: ostrov Gaudos u Kréty.

Typus: 1 ♂ zool. sbírka Nár. Musea v Praze, i. č. 5632.

Leg.: Dr. O. Štěpánek, V. 1938.

2. *Hemidactylus turcicus turcicus* L.

Tento gekon je na ostrově daleko méně hojný než předešlý. Nacházel jsem ho spíše na stinných místech pod velikými balvany. Neliší se nijak od populace krétské, jak se ostatně u tohoto konstantního druhu dá očekávat.

3. *Tarbophis fallax fallax* Fleischmann.

Pokud jsem mohl zjistit, je to jediný zástupce hadů na ostrově a zdá se tu být nadmíru hojný. Žije pod většími kameny, hlavně v polích a podél cest ve společnosti gekonů, jimiž se živí. Exempláře ulovené na Gaudu se liší poněkud zbarvením od typické formy, která se jinak zdá být velmi konstantní co se týče barev. Populace gaudoská je v celku světlejší a skvrny po bocích jsou i u mladých kusů velmi drobné a někdy nezřetelné. Dospělé exempláře bývají téměř jednobarvé a chybí u nich i typická skvrna za hlavou. Z bočních skvrn zbývá obyčejně vždy jen několik temnějších šupin. Maximální délka 750 mm.

II. *Dia*.

Ostrov Dia, na některých mapách označovaný též jako Standia, je malý skalnatý a nízký ostrůvek, ležící severně od krétského přístavu Herakleon (Kandia). Je složen z rozpukaných balvanů a má velmi chudý porost nízkých křovin. Není obydlen a herpetologické sběry odsud jsou velmi vzácné.

Zjištěny tři druhy plazů:

1. *Tarentola mauretanica* L.
2. *Lacerta erhardii naxensis* Werner.
3. *Coluber gemonensis* Laur.

1. *Tarentola mauretanica* L.

Tento gekon žije na ostrově ve štěrbinách rozpukaných skal (na Kréte výlučně jen v dutých olivách). Naprosto typické exempláře.

2. *Lacerta erhardii naxensis* Werner.

Velmi hojně žije po celém ostrově tato pestře zbarvená drobná ještěrka, kterou řadí podle staršího materiálu Dr. O. Wettstein k formě *naxensis* Werner (viz O. v. Wettstein: Herpetologie d. Insel Kreta, S. 164, Ann. Mus. Nat. Hist. Wien 1931). Provedl jsem měření na svém materiálu (celkem 15 exemplářů) a zjistil, že šupiny jsou zcela hladké beze stopy po kýlu, jejich počet kolem středu těla se pohybuje mezi 54—64, na hrdle ve střední linii mezi 30—33. Řadím tedy prozatím ještěrky z Dia rovněž k rase *naxensis* Werner do okruhu *Lacerta erhardii*.

4. *Coluber gemonensis* Laur.

Celkem dosti hojný had na ostrově, hlavně v okolí křovinatých porostů. Z ostrova Dia uvádí ho už Boettger (1888). Vesměs typické, silné exempláře.

S u m m a.

Gymnodactylus kotschi kalypsa n. subsp.

Subspecies gracilis, parva (max. longit. 95 mm), dorso 10 seriebus longitudinalibus tuberculorum ornata. Pori praeanales maris 2. Cauda subtus serie unica squammarum induta, etiam in statu regenerato. Dorso maculis opacis, longitudinalibus. Affinis subspeciebus *stepaneki* O. Wettstein (insula Megali Zafrana et *oertzeni* O. Böttger (insula Karpathos). *)

Patria: insula Gaudos (Kalypsos) in vicinitate Cretae mer.

Leg.: Dr. O. Štěpánek, V. 1938.

Typus: 1 ♂ Museum Nationalis Pragae, Coll. Zool. I. No. 5632.

Materiae herpetologicae insulanae itinere 1938 collectae:

I. Insula Gaudos: 1. *Gymnodactylus kotschi kalypsa* n. subsp.

2. *Hemidactylus turcicus turcicus* L.

3. *Tarbophis fallax fallax* Fleischmann.

II. Insula Dia : 1. *Tarentola mauretanica* L.

2. *Lacerta erhardii naxensis* Werner.

3. *Coluber gemonensis* Laur.

*) Vide: Dr. O. Štěpánek: *Gymnodactylus kotschi* Stdchr. und sein Rassenkreis, Arch. f. Naturgesch. 1937.